

باسمه تعالی

طرح درس مقطع تحصیلات تکمیلی

اطلاعات درس و رشته:	فقه خانواده / ۲ واحد / دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی
اطلاعات کلاس درس:	دوشنبه‌ها؛ ساعت ۱۲ تا ۱۵؛ اتاق معاونت آموزش
راه‌های ارتباطی:	ID تلگرام و ایتا: @smnarimani و سامانه LMS
معرفی استاد:	https://www.mofidu.ac.ir/departments/theology/the-faculty/seyed-mahdi-narimani-zamanabadi

۱- شرح درس Lesson Plan

از عمده اشکالات به احادیث و روایات اسلامی، دو اشکال ذیل است:

۱. تعارض روایات مختلف که باعث سلب اعتماد برخی نسبت به مجموعه احادیث، به ویژه احادیث شیعه شده است.
 ۲. ذکر قرائن و مخصصات و مقیدات به صورت منفصل که با روش عقلانی در بیان مقاصد خود، ناسازگار است.
- برای پاسخ به این پرسش‌ها لازم است توجه داشته باشیم که نگاه متفاوت به روایات، سبب می‌شود مسیر استنباط احکام، متفاوت از گذشته باشد. یکی از نکاتی که گذشتگان نیز به آن متفتن بوده‌اند اما هرگز دسته‌بندی و موشکافانه به آن مسئله و ثمرات فقهی و اصولی آن نپرداختند، بحث روایات افتایی و تعلیمی است. مردم عصر حضور معصوم(ع) همانند دوره کنونی، دو دسته بودند: برخی مردم غیر متخصص در مباحث استنباط احکام بودند که وقتی مسئله‌ای را از معصوم(ع) یا صحابی فقیه می‌پرسیده است، بدون تفحص و پیگیری مجدد، به مفاد آن حدیث و گفتاری که می‌شنید عمل می‌کرد. به این احادیث عنوان "افتایی" داده شده است. در واقع احادیثی هستند که معصوم(ع) در مقام بیان مراد جدی بوده است و هیچ نقطه ابهامی در بیان حکم شرعی وجود ندارد و در واقع آبی از تخصیص و تقیید هستند. دسته دوم مردم، اصحاب فقیه بودند که مسائل فرضی و احتمالی را از معصوم(ع) می‌پرسیدند و در ذهن آن صحابی و معصوم(ع) بوده است که قرار نیست به مفاد این حدیث، بدون تفحص از مقید، مخصص و مبین عمل گردد. این دسته از احادیث تعلیمی نامیده می‌شوند. در واقع ویژگی این دسته از احادیث آن است که همواره در معرض تخصیص و تقیید است. فقه‌های گذشته از دسته دوم با عناوینی مانند "مقام التعلیم" یاد کرده‌اند.

علمای اصولی پاسخ‌های گوناگونی را برای اشکال اول، مطرح کرده‌اند و در بحث تعادل و تراجیح نکات گوناگونی را مطرح ساخته‌اند، از بیان مرجحات روایات (اعم از صدوری و دلالی و جهتی) گرفته تا بیان انواع جمع عرفی و تأسیس اصل در مورد روایات متعارض، ولی نقطه مشترک اکثر این تلاش‌ها پذیرش تعارض روایات و چاره جویی برای حل آن می‌باشد، گویی مسلّم انگاشته شده است که روایات با یکدیگر تعارض دارند و لازم است از این میان روایت صحیح را از روایت جعلی، تشخیص داد اما کمتر مشاهده می‌شود که علماء در صدد توجیهی علمی برای صدور هر دو نقل به ظاهر متعارض از معصومین^ع باشند. و نسبت به اشکال دوم هم غالباً پاسخ این بوده است که ائمه^ع شیوه و روش خاص خود را داشته‌اند و علت اتخاذ این شیوه هم آن بوده است که تدریج در بیان احکام اقتضای آنرا داشته است؛ حال آنکه می‌توان از دریچه ای دیگر به روایات نگریست که این شیوه، نه آنکه مخالف روش عقلا بلکه مورد قبول و تأکید ایشان باشد. چنانچه بپذیریم که برخی روایات، تعلیمی هستند یعنی معصوم همچون استادی که به دنبال بیان تدریجی مباحث خود می‌باشد، همه قیود، شروط، مخصصات و مقیدات مسأله مورد بحث را در یک جلسه بیان نمی‌کند تا علاوه بر جلوگیری

از مُملّ یا غیر قابل فهم شدن بحث، هر مطلب را به جای خود و به هنگام آمادگی مخاطب به وی منتقل نماید بنابر این برخی از مطالب را به جلسات بعدی درس خویش موکول می‌کند. این مطلب از بُعد نظری توجیهی عقلانی برای مخصص و مقیدهای منفصل خواهد بود، کما اینکه شناسائی روایاتی که برای پاسخ به سوال یک فرد خاص و به فراخور نیاز وی و طبق عرف و اصطلاح شهر و دیاری خاص بیان شده می‌تواند انگاره وجود تعارض میان این دست از روایات و روایاتی که حکم مسأله را وفق نیاز و اصطلاح فرد دیگری مطرح کرده است را از بین ببرد؛ همچون روایاتی که در مورد رطل‌های مختلف بیان شده است، که برخی طبق رطل عراقی حکم را بیان کرده و برخی طبق رطل مکی و برخی طبق رطل شامی.

در این درس به دنبال آن هستیم که ضمن بررسی شواهد مختلف روایی، صحت این ادعا که روایات ائمه^ع هم به صورت تعلیمی و هم به صورت افتائی صادر شده‌اند را راستی آزمایی کنیم و تأثیرات احتمالی این رویکرد را به شماره آوریم و در عین حال مشخصات، ویژگی‌ها و شاخص‌های شناسایی هر یک از دو قسم روایات را استخراج کنیم.

۲- تکالیف و نظام ارزشیابی Assignments & Assessment

ارزشیابی در این درس به صورت فرآیندمحور و با تأکید بر بازخورد مستمر طراحی شده است.

- دانشجو بر اساس چک لیست، احادیث باب انتخابی خود از کتاب استبصار شیخ طوسی را بررسی می‌کند و مشخص می‌کند این حدیث احتمال دارد افتائی باشد یا تعلیمی؟ سپس یک روز پیش از شروع جلسه جدید نتیجه یافته‌های خود را در سامانه LMS به اشتراک می‌گذارد و در جلسه درس به ارزیابی این یافته‌ها می‌پردازیم. از این رهگذر ضمن راستی‌آزمایی شاخص‌های مطرح شده برای تشخیص روایات افتائی و تعلیمی، مصادیق متعددی برای این شاخص‌ها پیدا می‌گردد و همچنین ممکن است شاخص‌های جدیدی برای تفکیک میان این دو دسته روایت، یافته شود.

- نگارش مقاله علمی استاندارد در زمینه تحلیل و بررسی روایات یکی از ابواب کتاب استبصار شیخ طوسی و تشخیص و تعیین روایات افتائی و تعلیمی.

۳- زمان‌بندی حدودی جلسات Session Scheduling

جلسه اول تا سوم: تبیین نظریه روایات افتائی و تعلیمی: تاریخچه، لوازم فقهی و اصولی، نشانه هر دسته. (منابع: هاشمی، سید هاشم، (تقریر درس آیت الله سیستانی) تعارض الأدلّه و اختلاف الحدیث [https://lib.al-mesbah.org/sources](https://lib.al-mesbah.org/sources/mesbah.org/sources) /تقریرات-خارج-فقه-و-اصول-آیت-الله-سیستان؛ مروارید، مهدی، (تقریر درس آیت الله سیستانی) المنهج فی علم الأصول کتاب «تعارض الأدلّه و اختلاف الحدیث»؛ درس خارج آیت الله شب‌زنده‌دار، جلسات ۶۷ تا ۷۲ <https://mfef.ir/home/?p=۳۲۸۴>؛ تمدن، حمیدرضا و عزیزپور، حسین، تفکیک روایات افتائی و تعلیمی: قواعد و نمونه‌ها؛ جواهری، محمدرضا و همکاران شاخصه‌های شناخت روایات افتائی و تعلیمی؛ غروی، سید سعیده و تبریزی زاده اصفهانی، راضیه "بررسی اسلوب‌های تعلیم و فتوا در بیان احکام و نقش آن در اختلاف و تعارض روایات"

جلسه چهارم تا یازدهم: تطبیق روایات ابواب مختلف معاملات برای شناسایی روایات افتائی و تعلیمی. (منبع: کتاب الاستبصار شیخ طوسی)

در پناه حق، همواره پیروز و خوش باشید

۱۴۰۵/۰۶/۲۸